

ელენე გოგიაშვილი

**ჰერმან ჰენრიხსის „მოკლე ამბავი პრინც ჰერაკლიუსისა და
საქართველოს თანამედროვე მდგომარეობისა“
და მისი პირველწყარო**

ჰერმან ჰენრიხსის (1763-1829) წიგნი „მოკლე ამბავი პრინც ჰერაკლიუსისა და საქართველოს თანამედროვე მდგომარეობისა“ [Kurze Geschichte des Prinzen Heraclius und des gegenwärtigen Zustandes von Georgien] 1793 წელს დაიბეჭდა გერმანიის ქალაქ ლაიპციგში, კორტენის გამომცემლობაში. ეს გამოცემა წარმოადგენს 54 გვერდიან ისტორიულ ქრონიკას, თუმცა მისი ჟანრის ზუსტი განსაზღვრა რთულია. წიგნი უფრო სამეცნიერო-პოპულარულ ლიტერატურას მიეკუთვნება, რომელშიც სამოგზაურო წიგნისთვის დამახასიათებელი თხრობაც გვხვდება და ბიოგრაფიაც. თხზულებაში მნიშვნელოვანი ნაწილი ეთმობა ერეკლე მეორის სამხედრო გამოცდილებაზე მსჯელობას და მისი ევროპული ორიენტაციის დასაბუთებას. წიგნი იწყება XVIII საუკუნის საქართველოს მდგომარეობის აღწერით, რომელშიც შედის: ქვეყნის სოციალურ-პოლიტიკური ვითარება და ერეკლე მეორის (1744-1798) მეფობა. მიუხედავად იმისა, რომ წიგნი ძირითადად პოლიტიკურ ამბებს ეხება, ავტორი საგანგებო ყურადღებას უთმობს საქართველოს მოსახლეობის წეს-ჩვეულებებსაც.¹

უნდა აღინიშნოს, რომ 1793 წელს ევროპელი მკითხველი ჯერ კიდევ არ იცნობს იაკობ რაინგსის წიგნს „კავკასიის ზოგადი ისტორიულ-ტოპოგრაფიული აღწერა“, რომელიც 1797 წელს გამოვიდა,² ჰენრიხსის წიგნის გა-

¹ ტექსტის შესახებ იხ. ე. გოგიაშვილი. შორეული ქვეყნის მმართველის შეფასება მე-18 საუკუნის გერმანულ სამოგზაურო ლიტერატურაში. მესხეთი (საისტორიო კრებული). X. თბილისი-ახალციხე. 2008, გვ. 11-18; E. Gogiaschwili. Reiseliteratur als Medium zwischen Europa und dem “fremden” Land Georgien im 18. und 19. Jahrhundert. Georgica. Zeitschrift für Kultur, Sprache und Geschichte Georgiens und Kaukasiens. 31/2008, გვ. 75-82.

² Jacob Reineggs. Allgemeine historisch-topographische Beschreibung des Kaukasus. Aus dessen nachgelassenen Papieren gesammelt und herausgegeben von Friedrich Enoch Schröder. Gotha und St. Petersburg, bei Gerstenberg und Dittmar. 1796-1797.

მოსვლიდან ოთხი წლის შემდეგ. ჰერმან ჰენრიხის წიგნი საქართველოსა და მისი მეფის შესახებ ადასტურებს, რომ საქართველო, როგორც ევროპული ორიენტაციის მქონე შორეული უცხო ქვეყანა, ევროპელი მკითხველისთვის ინტერესის საგანია. XVIII საუკუნის გერმანელი მკითხველი მეტად დაინტერესებულია უცხო ქვეყნებით. „მოკლე ამბავი პრინც ჰერაკლიუსისა და საქართველოს თანამედროვე მდგომარეობისა“ საკმაოდ მოთხოვნადი უნდა ყოფილიყო. მისი ტირაჟის მრავალრიცხოვნებაზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ ეს წიგნი დასავლეთ ევროპის უამრავი ქალაქის ბიბლიოთეკაში ინახება.

„მოკლე ამბავი პრინც ჰერაკლიუსისა და საქართველოს თანამედროვე მდგომარეობისა“ გამოცემულია გრაფ იეკას (Graf Jeka), იმავე ელიას ჰაბესკის (Elias Habesci) დოკუმენტური მასალების საფუძველზე. ისტორიკოს დანი კანდელაკის მოსაზრებით, გრაფი იეკა ფსევდონიმი უნდა იყოს იაკობ რაინეგისა (1744-1793), რომელიც თბილისში 1778 წელს ჩამოვიდა.³ ეს თვალსაზრისი ეყრდნობა 1930 წელს ჟურნალ „Caucasica“-ში ფრიდრიხ ბაუმჰაუერის მიერ გამოქვეყნებულ სტატიას „ერთი ანონიმური თხზულება საქართველოს პრინც ჰერაკლიუსის შესახებ“.⁴

ჰერმან ჰენრიხის მიერ 1793 წელს გამოცემული წიგნის პირველწყაროსა და ავტორის ვინაობის დასადგენად თანმიმდევრობით მივყვით ტექსტშივე არსებულ მითითებებს.

ჰერმან ჰენრიხი შესავალში განმარტავს, რომ გამოყენებული აქვს მასალები ელიას ჰაბესკის, ანუ გრაფ ალექსანდერ გიკას ნაწერებიდან. ეს განცხადება გამომცემლის მხრიდან ორ მნიშვნელოვან მიზანს ემსახურება: 1) მკითხველი დაარწმუნოს წყაროს სანდოობაში და 2) წიგნის წარმატებით გაყიდვა უზრუნველყოს. ამის გარანტიას კი ელიას ჰაბესკის სახელის ხსენება აძლევს. წიგნი ამ სიტყვებით იწყება:

„პრინც ჰერაკლიუსის მოკლე ისტორიისა და საქართველოს თანამედროვე მდგომარეობის აღწერის მასალები შეკრებილია გრაფ იეკას დოკუმენტები-

³ დ. კანდელაკისა და ე. რაისნერის მოხსენება „პრინც ერეკლეს ცხოვრება და დღევანდელი საქართველოს მოკლე ისტორია“ წაკითხულ იქნა 2008 წლის 11 ივნისს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სამეცნიერო კონფერენციაზე (მიძღვნილი შალვა ნუცუბიძის 120 წლის იუბილეადმი).

⁴ Friedrich Baumhauer. Eine Anonyme Schrift über den Prinzen Heraklius von Georgien aus dem Jahre 1793. *Caucasica* 6,1 (1930), გვ. 20-24. გერმანელი მეცნიერი რაინეგის პიროვნების ამოცნობას დაჟინებით ცდილობს ყველა სახელის მიღმა, რომელიც მოხსენიებულია ჰერმან ჰენრიხის წიგნში: 1) თვით ავტორი გრაფი იეკა, 2) მოლარტ რეგნი (Mollart Regney), ერეკლე მეორის მინისტრი და 3) შეიხი მანსური, კავკასიაში საღვთო ომის იდიოლოგი.

დან, რომელიც ელიას ჰაბესკის სახელითაც არის ცნობილი ფრანგულ ენაზე დაწერილი სხვადასხვა ნაშრომით, მაგალითად: Traduction d'un Manuscrit tres ancien de la langue Siro Caldaique retrouvé a Orfa, imprimé au mont Liban.⁵ L'Origine de Druses habitants du mont Liban, leur Gouvernement &c.⁶ De la comparaison de la porte Ottomane avec la porte Romaine.⁷ და მრავალი სხვა.

ამ ამბების ავთენტურობაში ეჭვს ნუ შევიტანთ, რადგან გრაფი გარკვეული დროის განმავლობაში რუსეთის, ოსმალეთის, სპარსეთისა და საქართველოს სამეფო კარზე იმყოფებოდა, უამრავი შემთხვევის თვითმხილველი იყო და თავისი თანამდებობის წყალობით შესაძლებლობა მიეცა, ისეთ გარემოებათა მომსწრე გამხდარიყო, რაც რიგითი პირისთვის უცნობი დარჩებოდა. იმის გამო, რომ ჩვენ მწირი ინფორმაცია გვაქვს საქართველოს თანამედროვე მდგომარეობაზე, ეს პატარა თხზულება გერმანელი საზოგადოებისთვის არცთუ ინტერესმოკლებულია. მასში, სხვათაშორის, ერთი უმნიშვნელო თვითნებური ჩამატებაც კი არ არის და დაწერილია შეულამაზებლად“.

თუ ელიას ჰაბესკის ბიბლიოგრაფიას გადავხედავთ, დავრწმუნდებით, რომ მისი წიგნები დიდი პოპულარობით სარგებლობს XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში. ამ ეპოქაში მოგზაურთა ქრონიკები ევროპელი მკითხველისთვის მიმზიდველი ლიტერატურული ჟანრია. ელიას ჰაბესკის თხზულებები სხვადასხვა ენაზე იბეჭდება. 1769-1783 წლებში მას ფრანგულ ენაზე გამოცემული აქვს ვრცელი ნაშრომები ევროპისა და ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებისა და ხალხების შესახებ. 1784-1793 წლებში მისი თხზულებები ინგლისურ და გერმანულ ენაზე ქვეყნდება.

ელიას ჰაბესკი ფსევდონიმია გრაფ ალექსანდერ გიკასი (გვხვდება გვარის სხვადასხვაგვარი ტრანსკრიფციაც: ინგლისურად Gika, Ghika, Ghiga, გერმანულად Jeka). ავტორის ვირტუალური სახელი სიტყვათა თამაშისგან არის ნაწარმოები. მის განმარტებას მისი ერთ-ერთი წიგნის „ოსმალეთის თანამედროვე მდგომარეობის“ წინასიტყვაობაში ვხვდებით:

„Elias Habesci არის შემდეგი ანაგრამა: Sahib-el-Sicia, არაბულად მეგობარი უიღბლობაში, იგივე ალექსანდერ გიკა“. მისივე განცხადებით, ის მოლდაველი პრინცის, გრეგორი გიკა III-ის ვაჟია, დაბადებული კონსტანინო-

⁵ სირო კალდეკის ენის უძველესი ხელნაწერის თარგმანი, აღმოჩენილი ორფაში, დაბეჭდილი ლიბანის მთაზე [1769].

⁶ ლიბანის მთის მოსახლე დრუზების წარმოშობა, მათი ხელისუფლება და სხვ. [1769].

⁷ ოსმალეთისა და რომის იმპერიათა შედარებიდან [1775].

პოლში 1743 წლის ახლო ხანებში. მას დიდვეზირის მდივნის თანამდებობა ეკავა ოსმალეთში სულთან მუსტაფა მესამის დროს. რუსეთ-ოსმალეთის ომის (1768-1774) შემდეგ გრაფი გიკა განუწყვეტლად მოგზაურობდა ევროპაში, აზიასა და ამერიკაში: რუსეთის, საფრანგეთის, ავსტრიის, ინგლისის ქალაქებში. ევროპული ენების გარდა, ფლობდა თურქულს, არაბულს და ქალდეურს. თავად ჰაბესკის ცნობით, ოსმალეთის იმპერიის აზიურ ნაწილში არ დარჩენილა დიდი ქალაქი, რომელიც არ მოენახულებინა და თარჯიმნად არ ემუშავა მაღალ საზოგადოებაში. იგი აქვე განმარტავს, რომ მისი მასალების უმეტესობა არაბულ ენაზე იყო დაწერილი და ფრანგულად ითარგმნა ევროპელი მკითხველისთვის.⁸

ელიას ჰაბესკის წიგნების თემატიკა ფართოა:

1) ოსმალეთის თანამედროვე მდგომარეობა. ელიას ჰაბესკის ფრანგული ხელნაწერიდან თარგმნილი ინგლისურად [ლონდონი, 1784].⁹

2) ოსმალეთის თანამედროვე მდგომარეობა: თურქების რელიგიის, მმართველობის, სამხედრო საქმის, წეს-ჩვეულებებისა და გართობის რეალური და საღალბო აღწერა არსებული დოკუმენტების მიხედვით; სულთნის სასახლის კარის განსაკუთრებული აღწერითა და ბევრი სასიამოვნო ანეკდოტითურთ. ელიას ჰაბესკის ფრანგული ხელნაწერიდან თარგმნილი ინგლისურად, ინგლისურიდან კი გერმანულად ალბრეხტ ვიტენბერგის მიერ [ლიუბეკი, 1785].¹⁰

3) პაპის ძალაუფლების განაწილება ოსმალეთის იმპერიაში და მოსაზრებები საქართველოს მმართველ პრინც ჰერაკლიუსზე. სამ წიგნად. თარგმნილი ელიას ჰაბესკის ფრანგული ხელნაწერიდან [კალკუტა, 1790].¹¹

⁸ The present state of the Ottoman Empire. Translated from the French manuscript of Elias Habesci. London: printed for R. Baldwin. 1784, გვ. iv.

⁹ The present state of the Ottoman Empire. Translated from the French manuscript of Elias Habesci. London: printed for R. Baldwin, 1784.

¹⁰ Der gegenwärtige Zustand des ottomanischen Reichs: worinn eine richtigere und unterhalten-dere Nachricht von der Religion, der Regierung, dem Kriegswesen, den Sitten, Gewohnheiten und Zeitvertreiben der Türken, als in den bisher davon vorhandenen Schriften geliefert wird; Nebst einer besondern Beschreibung des Hofes und Serail des Großherrn, und vielen besondern und angenehmen Anekdoten / Aus einer französischen Handschrift des Elias Habesci, der sich viel Jahre zu Constantinopel im Dienste des Großherrn aufgehalten, ins Englische, und aus dem Englischen ins Deutsche übersetzt von Albrecht Wittenberg. Lübeck: Donatius. 1785.

¹¹ The partition of the dominions of the Pope, preceded by that of the Ottoman Empire, and by considerations on Heraclius, the reigning Prince of Georgia. In three books. Translated from the French manuscript of Elias Habesci. Calcutta: from the press of Joseph Cooper, 1790.

4) ოსმალეთის თანამედროვე მდგომარეობა. თარგმნილი ინგლისურიდან მ. ფონტანელის მიერ [პარიზი, 1792].¹²

5) ინგლისელი ერისთვის საინტერესო საგნები [კალკუტა, 1793].¹³

ელიას ჰაბესკის წიგნები გამოცემისთანავე ითარგმნებოდა გერმანულ და ინგლისურ ენებზე, იბეჭდებოდა რეცენზიები. „ოსმალეთის თანამედროვე მდგომარეობის“ შესახებ იმავე, 1784 წლის ჟურნალში “Critical review or annals of literature”, გამოქვეყნებულია რეცენზია, რომელიც წიგნის მიმოხილვასთან ერთად ინფორმაციას გვაწვდის ელიას ჰაბესკიზე, როგორც საიდუმლო აგენტზე.¹⁴

სამეცნიერო ლიტერატურაში ელიას ჰაბესკის შესახებ დღემდე არ არსებობს მონოგრაფიული ნაშრომი. ამჟამად მის ბიოგრაფიაზე რუმინელი მეცნიერი ლივიუ ბორდასი მუშაობს. მისი მოხსენება „ბრიტანული ძალაუფლების იდეოლოგი სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში: ელიას ჰაბესკი“¹⁵ ნათელს ფენს ამ ავტორის მოღვაწეობის მნიშვნელოვან საკითხებს.

ლივიუ ბორდასის გამოკვლევით, ელიას ჰაბესკიმ, ანუ ალექსანდერ გიკამ ცხოვრების უკანასკნელი ხანები ინდოეთში გაატარა (1789-1811). იქ ის მოგზაურობდა, წერდა, დაკავებული იყო კომერციული თუ საიდუმლო მისიებით და მონაწილეობდა ინგლის-მარათჰას მეორე ომში, როგორც ჯარის მეთაური. ბორდასის მოხსენების მეორე ნაწილში განხილულია ალექსანდერ გიკას იდეები სამხრეთ აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების კულტურაზე, რელიგიასა და წეს-ჩვეულებებზე, აგრეთვე მისი პოლიტიკური შეხედულებები ამ ქვეყნების მომავლის შესახებ. ალექსანდერ გიკა თავისი დროისთვის უჩვეულო „მობილობას“ ამჟღავნებს რელიგიების მიმართ, თუმცა ის დარჩა ქრისტიან ლიბერალად, რომელსაც საკმაო სიმპათიები ჰქონდა ისლამისადმი. იგი ინტერესით აკვირდებოდა სხვადასხვა რელიგიას (ბუდიზმი, ტაოიზმი, შივაიზმი, სინიზმი, იანიზმი) და მოსწონდა მათი კონცეფციები. მიუხედავად ამისა, ალექსანდერ გიკას დამოკიდებულება მათადმი ევროპული ძალაუფლების პოზიცი-

¹² Elias Habesci. Etat actuel de l'Empire ottoman. Traduit de l'anglois par M. Fontanelle. Paris: Lavillette, 1792.

¹³ Objects interesting to the English nation. By Elias Habesci. Calcutta: pointed for the author, at the Oriental Star-office, 1793.

¹⁴ Critical review or annals of literature. Volume 58. By the society of Gentlemen. London: printed for A. Hamilton. 1784, გვ. 33-37.

¹⁵ Liviu Bordaș. An early ideologist of British supremacy in South and South-East Asia: Elias Habesci (1783). 5th International Convention of Asia Scholars, Kuala Lumpur. 2-5 August 2007.

იდან გამოძინარეობდა. ის დაჟინებით ამართლებდა ბრიტანულ კოლონიალიზმს სამხრეთ და აღმოსავლეთ აზიაში, აღგენდა რა პრაქტიკულ გეგმებს მის განსახორციელებლად. მისი პოლიტიკური პროექტები არა იმდენად გეოსტრატეგიული ნააზრევის მანიშნებელია, არამედ უფრო საიდუმლო აგენტის ინტრიგებისა. ლივიუ ბორდასი მიიჩნევს, რომ ალექსანდერ გიკამ დასავლეთ აზიის მომავლის შესაქმნელად რამდენიმე პროექტი მოხაზა: ოსმალეთის იმპერიის დაშლა (რუსებისა და ავსტრიელებისთვის) და შენარჩუნება (ფრანგებისა და ინგლისელებისთვის).

ელეას ჰაბესკის თხზულებებიდან საქართველოს შესახებ მიმოხილვა გვხვდება წიგნში „პაპის ძალაუფლების განაწილება ოსმალეთის იმპერიაში და მოსაზრებები საქართველოს მმართველ პრინც ჰერაკლიუსზე“ [კალკუტა, 1790].¹⁶ შესავალში ელეას ჰაბესკი წერს, რომ თხზულება სამ პატარა წიგნად დაყო, რომელთაგან პირველი პრინც ჰერაკლიუსსა და მასთან დაკავშირებულ ამბებს ეხება (გვ. 1-48). „შეიძლება ბევრი მითქმა-მოთქმა გამოიწვიოს, თუ რა ყურადღებას ვუთმობ ამ პრინცს, მაგრამ მკითხველებს ვურჩევ, არად ჩააგდოს ეს მითქმა-მოთქმა“, – ამბობს ავტორი.

ჰერმან ჰენრიხის წიგნი „მოკლე ამბავი პრინც ჰერაკლიუსისა და საქართველოს თანამედროვე მდგომარეობისა“ ალექსანდერ გიკას მასალებს ეყრდნობა, როგორც თვითონვე აცხადებს წინასიტყვაობაში. ჰენრიხსი არ მიუთითებს, რომელი დოკუმენტები გამოიყენა წყაროდ – ფრანგული თუ ინგლისური ვერსიები. ერთნაირად საფიქრებელია, რომ მას მთლიანად ამოღებული ჰქონდეს ცალკე თავი ერეკლე მეორეზე ზემოთნახსენები ინგლისური გამოცემიდან, და, ასევე, სავარაუდებელია, ფრანგული ხელნაწერიც ჰქონოდა ხელთ. ჩვენ მხოლოდ ინგლისური და გერმანული გამოცემები გვაქვს ხელთ, რომლებიც სრულად შეესაბამებიან ერთმანეთს. ტექსტში ჩართული ფრანგული გამოთქმებიც კი ერთსა და იმავე ადგილას გვხვდება.

თავად ჰერმან ჰენრიხსი სამხედრო პირი და სამხედრო ისტორიის შესახებ დაწერილი ნაშრომების ავტორია.

საფრანგეთის ნაციონალური ბიბლიოთეკის მონაცემთა ბაზის ცნობით, ჰერმან ჰენრიხსი დაიბადა ბრემენში 1763 წელს. 1781-1792 წლებში მსახურობდა ინგლისური ჯარის ოფიცრად მადრასში, აღმოსავლეთ ინდოეთის კომ-

¹⁶ The partition of the dominions of the Pope, preceded by that of the Ottoman Empire, and by considerations on Heraclius, the reigning Prince of Georgia. In three books. Translated from the French manuscript of Elias Habesci. Calcutta: from the press of Joseph Cooper, 1790.

პანიაში. სამსახურიდან გადამდგარი 1793-1795 წლებში გერმანიაში, ქალაქ კილში, ცხოვრობდა, 1796-1797 წლებში კი პარიზში გადავიდა. საგარეო ურთიერთიერთობათა მინისტრის, ტალეირანის საგანგებო მიწვევით ჰერმან ჰენრიხსი თარჯიმნად მუშაობდა. ის იყო მთარგმნელი და დიპლომატი. 1799 წელს ჰერმან ჰენრიხსმა გამომცემლობისა და სტამბის ბიბლიოთეკა იყიდა. მას განსაკუთრებული წვლილი მიუძღვის საფრანგეთში გერმანული ლიტერატურისა და სამეცნიერო ნაშრომების პოპულარიზაციისათვის. ამ საქმიანობას ჰენრიხსი თავის პარიზულ კომპანიონებთან ერთად ეწეოდა.

ჰერმან ჰენრიხსმა გამოსცა ორიგინალური შრომები და მრავალრიცხოვანი თარგმანები ფრანგულად, მათ შორის, „ჰანოვერის ელექტორატის სტატისტიკური მიმოხილვა თანამედროვე მდგომარეობითა და პრუსიის მეფის სამეფოებთან გაერთიანებითურთ“ (1801)¹⁷ და „ვეროპის ლიტერატურული არქივები“ (1804-1806).¹⁸ ჰერმან ჰენრიხს მკითხველთა ფართო წრე ჰყავდა ლიტერატურულ სალონში იტალიელების ბულვარზე, №30, ტორტონის სახლში, ტუაბუს ქუჩის კუთხეში. სხვა ნაშრომებთან ერთად გამოქვეყნებული აქვს „სტატისტიკური სახელმძღვანელო მსუბუქი ინფანტერიისთვის“ (1795).¹⁹ ამ დროს იგი 32 წლის იყო და უკვე დაწინაურებული სამხედრო პირი უნდა ყოფილიყო, რამდენადაც კავალერიის ან არტილერიის ოფიცრის დაწერილ სახელმძღვანელოს, სავარაუდოდ, მყიდველი არ ეყოლებოდა.

ჰერმან ჰენრიხსის განსაკუთრებული ინტერესი ერეკლე მეორის მიმართ, ვფიქრობთ, სწორედ იმით უნდა იყოს გამოწვეული, რომ ის სამხედრო ექსპერტი და ინფანტერიის ოფიცერი იყო.

„მოკლე ამბავი პრინც ჰერაკლიუსისა და საქართველოს თანამედროვე მდგომარეობისა“ იმ ღირებულებებს ასახავს, რომლებიც ერეკლე მეორის ევროპელ თანამედროვეებში აღფრთოვანებას იწვევს: სწავლისადმი ადრეულ ასაკში გამოვლენილი მიდრეკილება, ევროპული განათლებისკენ მისწრაფება, პატრიოტული სულისკვეთება, სიმამაცე და ბრძოლისუნარიანობა, სამხედრო ნიჭი, სამართლიანობა, განათლების ფინანსური ხელშეწყობა, პროგრესული პოლიტიკური გეგმები.

¹⁷ Aperçu statistique de l'Electorat de Hanovre dans son état actuel et de se qu'il deviendrait par sa reunion aux États du roi de Prusse, 1801.

¹⁸ Archives littéraires de l'Europe ou Melanges de Litterature, D'Histoire et de Philosophie. Par une Société de Gens de Letters. Tome second. Paris/Tubingue 1804-1806.

¹⁹ Anweisung zu Neuen Evolutionen oder Entwurf eines Tactischen Lehrbuchs für leichte Infanterie. Flensburg: in der Kortenschen Buchhandlung, 1795.

მაგალითისთვის მოვიყვანო მხოლოდ ერთ ფრაგმენტს წიგნიდან, რომელშიც, ვფიქრობთ, ნათლად ჩანს ევროპელი ავტორის, თუნდაც საიდუმლო აგენტის, აღტაცება ერეკლე მეორის პიროვნებით:

„ერეკლე ახალგაზრდებს ნიჭით არჩევდა, საკუთარი ხარჯებით ნაწილს ევროპის სამეფოთა კარზე, ნაწილს აკადემიებში სასწავლებლად აგზავნიდა. სხვადასხვა თანამდებობას შორის გარკვეული ჯილდოებისთვის დააწესა სამი ორდენი: ერთი – წარმოშობის, მეორე – დამსახურების, მესამე – მამაცობისა და სამხედრო ოსტატობისთვის. ცრურწმენებს ებრძოდა, ყველა რელიგიას იწყნარებდა და ზრუნავდა, რათა თავის ქვეშევრდომებს უფლებამოსილებისათვის არ გადაემეტებინათ. თავის სამეფო კარზე ყოველივე ზედმეტი მოიშორა, თუმცა ამით საჭირო ბრწყინვალეობა არ მოკლებია. თბილისი, რომელიც ცოტა ხნის წინ პატარა ქალაქი იყო, ახლა თავისი რანგით ევროპის მეორე ქალაქებს უტოლდება. მისი სახალხო მოედნები, მისი ქანდაკებები, კოშკები, ბალები და სასეირნო ბილიკები, ყველა ეს მეფე ერეკლეს შემოქმედებაა. მან დაარღვია ქალაქის საზღვრები, გააფართოვა და საუკეთესო თავდაცვით ქალაქად აქცია იგი“.²⁰

ჰერმან ჰენრიხისთვის ორმხრივ საინტერესო იქნებოდა ამ წიგნის გამოცემა, როგორც ავტორისთვის და როგორც გამომცემლისთვის. როგორც სამხედრო პირისთვის, მისთვის მნიშვნელოვანი იყო უცხო ქვეყნის მმართველის სამხედრო გამოცდილების აღწერა, როგორც გამომცემელს კი მკითხველისთვის სიახლის შეთავაზება სურდა. ამისთვის კი უცხო ქვეყანა, რომელმაც მოკლე ხანში ფეფქტურ ეკონომიკურ წინსვლას მიაღწია ერეკლე მეორის მეფობის დროს, სწორედ რომ შესაფერისი თემა იყო.

²⁰ Hermann Henrichs. Kurze Geschichte des Prinzen Heraclius und des gegenwärtigen Zustandes von Georgien. Flensburg und Leipzig (in der Kortenschen Buchhandlung) 1793, გვ. 31-32.

Elene Gogiashvili

**THE PRIMARY SOURCE OF “THE SHORT CHRONICLE ON THE
PRINCE HERACLIUS AND CONTEMPORARY STATE OF
GEORGIA” BY HERMANN HENRICHS**

Summary

“The Short Chronicle on the Prince Heraclius and Contemporary State of Georgia” [Kurze Geschichte des Prinzen Heraclius und des gegenwärtigen Zustandes von Georgien] by Hermann Henrichs, printed in Leipzig in 1793, presents a 54-page historical chronicle. The author claims that he used the papers by count Alexander Jeka, i.e. Elias Habesci. This announcement of the author aims for (1) reader’s belief in authentic narratives and (2) best-selling book.

Hermann Henrichs’ primary source is the following work: “The Partition of the Dominions of the Pope, Preceded by that of the Ottoman Empire, and by Considerations on Heraclius, the Reigning Prince of Georgia”. In three books. Translated from the French manuscript of Elias Habesci. Calcutta: from the press of Joseph Cooper, 1790.